

Thuis talen:

GEEN DREMPEL, MAAR BONDGENOOT BIJ NEDERLANDS LEREN

FUNCTIONEEL MEERTALIG LEREN IN DE NT2-KLAS

Van Spaans tot Tigrinya, van Pashto tot Twi: onze klaslokalen worden op talig vlak steeds diverser. Die taaldiversiteit is een verrijking voor ons onderwijs, maar stelt leerkrachten ook voor uitdagingen. Zeker in klasgroepen met leerlingen en cursisten die het Nederlands nog volop (moeten) verwerven, wordt de thuistaal daarbij soms vooral als een hindernis gezien. Nochtans weten we uit onderzoek dat competent zijn in andere talen niet haaks hoeft te staan op vaardig(er) worden in het Nederlands. Meer nog: de thuis- en moedertalen van je leerlingen en cursisten kunnen net ondersteunend zijn in het taalleerproces. Maar hoe werkt dat dan precies? Daar gaan we in deze bijdrage dieper op in, met een bewuste focus op het volwassenenonderwijs.

Steven Delarue

Over de auteur

STEVEN DELARUE

is hoofdredacteur van Fons en werkt als beleidsmedewerker taal en diversiteit voor Onderwijscentrum Gent.

Meertaligheid inzetten in de klas is immers een thema dat tot nu toe vooral in het basisonderwijs veel aandacht heeft gekregen. Met grote Vlaamse (onderzoeks)projecten als Validiv (*Valorising Linguistic Diversity in Multiple Contexts of Primary Education*), MARS (*Meertaligheid Als Realiteit op School*) en het Gentse Thuistaalproject kregen we de afgelopen vijftien jaar een steeds beter zicht op hoe de thuis- en moedertalen van jonge meertalige leerlingen ondersteunend kunnen zijn bij het leren van het Nederlands. Door in de klas op een expliciete, zichtbare en positieve manier ruimte te maken voor de talige diversiteit die er aanwezig is, voelen meertalige leerlingen zich niet alleen meer thuis en welkom in de klas, wat belangrijk is voor hun identiteitsontwikkeling, maar krijgen ze ook extra handvatten om tot leren te komen – zowel wat taal betreft als met betrekking tot andere kennisgebieden en -domeinen.

De laatste jaren sijpelen die inzichten ook stilaan door naar het secundair onderwijs, waar de focus vooral ligt op het daadwerkelijk inzetten en benutten van de thuis- en moedertalen van leerlingen in het leerproces. Informatie opzoeken in de eigen taal voor een presentatie over zonne-energie in het Nederlands, per twee een videofragment over erfelijkheid nabespreken in de (gedeelde) thuistaal en een antwoord proberen te formuleren op een aantal vragen, een boek lezen in eigen taal en het aan je klasgenoten voorstellen in het Nederlands... er zijn kansen om thuis-ondersteunend

in te zetten en zo de lesdoelen en eindtermen vlotter te bereiken. Dat noemen we *functioneel meertalig leren*, een concept dat bedacht werd vanuit het Steunpunt Diversiteit en Leren (Universiteit Gent) en waar de laatste jaren ook steeds meer mee gebeurt – zowel onderzoeksmatig als wat de ontwikkeling van lestips en materiaal betreft.

In het volwassenenonderwijs, en met name in de NT2-klas, is de aandacht voor het inzetten van de thuis- en moedertalen van cursisten echter nog een pak beperkter. Wellicht komt dat deels doordat de focus daar nog een pak sterker op het leren van het Nederlands ligt, waarbij de idee is dat er dan maar ook beter zoveel mogelijk lestijd in dat Nederlands wordt geïnvesteerd. Uiteraard is het zo dat je voldoende in aanraking moet komen met een taal om die goed en diepgaand te kunnen verwerven, maar zoals iedereen die vol goede moed aan een cursus Spaans, Italiaans of Russisch bij de avondschool is begonnen wel weet: je eigen taal kan zeker in het begin een nuttig opstapje blijken.

Grammaticale concepten vergelijken, woordenlijstjes maken of even bij je buur horen of die het wél goed heeft begrepen: het helpt je om makkelijker te leren en sneller zaken op te pikken. Kwalitatief taalleren komt dus niet per se altijd neer op kwantitatief zoveel mogelijk tijd in de doeltaal investeren: die tijd moet vooral goed ingevuld worden om maximaal te kunnen renderen. Veel interactie, herkenbare en goed uitgewerkte contexten en taalondersteuning op maat zijn daarbij de basisingrediënten om tot een sterke taalleeromgeving te komen – of je nu een kleuter, een puber of een volwassene bent. Maar hoe kan dat dan precies in de NT2-klas?

Om daar een antwoord op te proberen bieden, gaf ik vorig jaar op vraag van het Centrum Nascholing Onderwijs (CNO) van de Universiteit Antwerpen eenmalig een vorming van twee sessies over hoe *functioneel meertalig leren* ook in de NT2-klas een plaats kan krijgen. In de startsessie werd vooral een sterk kader rond taalleren, het creëren van een krachtige taalleeromgeving en de pijlers van functioneel meertalig leren aangeboden, waarna de deelnemers de opdracht meekregen om zelf iets uit te proberen rond meertaligheid in (een van) hun klas(sen). Iets kleins of net een groter project, alleen of met collega's, binnen of net (ver) buiten de eigen comfortzone, met of zonder hulpmiddelen: alles kon en mocht. In de tweede sessie gingen we dan in gesprek rond al die praktijkvoorbeelden. Hoe ging het, en wat zorgde ervoor dat het goed (of iets minder goed) liep?

Uit de groep deelnemers kwamen zoveel mooie praktijkvoorbeelden en leservaringen dat het zonde zou zijn geweest om ze daartoe te beperken – vandaar dit artikel. In de tien kaderstukjes op de volgende pagina's ontdek je wat de leraren in hun klas(sen) in het volwassen- en secundair onderwijs zoal hebben uitgeprobeerd, hoe zij en hun leerlingen dat ervaren hebben en waar ze tegenaan zijn gebotst. Misschien is het herkenbaar, maar hopelijk is het vooral ook inspirerend om in jouw (NT2-)klas meer met meertaligheid aan de slag te gaan!

Welke talen spreek ik allemaal?

Voor een spreekopdracht liet Marian haar NT2-cursisten een presentatie geven over de talen die ze spreken. Dat maakte van de presentaties als het ware gesproken talenpaspoorten: welke talen kennen of gebruiken ze allemaal, met wie en in welke situaties? De cursisten konden elkaar ook vragen stellen. Marian had daarvoor op voorhand een aantal richtvragen geformuleerd, maar die bleken amper nodig: de cursisten stelden elkaar spontaan allerlei vragen en leerden zo veel bij over elkaar. Ook voor Marian was dat erg verrijkend: met die informatie kon ze haar lessen nog gericht voorbereiden.

Aan de slag met een talenpaspoort

Ook Klara ging aan de slag met een talenpaspoort in haar secundaire school. Ze geeft er onder meer taalondersteuning aan groepjes jongeren, die zich aan elkaar (en aan Klara) moesten voorstellen aan de hand van zo'n talenpaspoort. Klara had de indruk dat het gevoel van eigenwaarde daardoor steeg bij de jongeren, en dat de motivatie bovendien toenam: die 'verplichte' lessen taalondersteuning voelen bij hen vaak als een straf aan voor het feit dat ze een andere thuistaal spreken, terwijl meerdere talen kunnen spreken net een prestatie van formaat is. Klara maakte meteen van de gelegenheid gebruik om die sterkte van haar leerlingen extra in de verf te zetten tijdens gesprekjes met haar collega's op school.

Grammaticale thema's: de thuistaal als opstapje

Veerle gebruikte een grammaticales om met de thuistalen van haar NT2-cursisten aan de slag te gaan. Na een uitleg over de zinsstructuur in het Nederlands liet ze haar cursisten samenwerken in duo's met dezelfde thuistaal. Ze mochten na Veerles instructie de nieuwe leereinhouden nog eens overlopen in hun eigen taal: hoe zat dat allemaal weer juist? En hoe zit dat precies in onze eigen taal? De cursisten bleken nog een beetje onwennig – geen verrassing, want normaal mogen ze op school enkel Nederlands praten. Daarom probeerde Veerle het in een latere les nog eens, dit keer als introductie op een nieuw onderwerp. De cursisten werden opnieuw in duo's ingedeeld, waarbij de ene iets mocht vertellen in z'n thuistaal, en de andere daarna *Wat zeg je?* moest vragen, zodat de ene alles opnieuw moest herhalen, dit keer in het Nederlands: *Ik zei dat...* Een perfecte opstap voor Veerles les over de indirecte rede!

Microsoft Office in de thuistaal én het Nederlands

Nele geeft zelf geen les, maar werkt bij de VDAB, waar veel collega's van haar opleidingen verzorgen, onder meer aan meertalige cursisten die in Vlaanderen als bediende willen werken. Meertaligheid had tot nu toe niet echt een plaats in die opleiding, terwijl Nele meteen al diverse mogelijkheden zag om er toch een en ander mee te doen. Zo hebben de meeste cursisten de programma's van Microsoft Office in hun thuistaal staan, wat een perfecte insteek kan zijn om bepaalde woordenschat uit die taal te koppelen aan het Nederlands: een document *opslaan* of *afdrukken* bijvoorbeeld. Mogelijkheden genoeg!

Een geanimeerd klasgesprek rond talen

Bij Ilse was meertaligheid een perfect thema om met de hele klas over in gesprek te gaan. Ze staat in het secundair onderwijs en heeft in haar klas een mix van leerlingen die thuis Nederlands spreken en leerlingen met een andere thuistaal. De gevoelens tegenover die thuistalen blijken sterk te verschillen: waar leerlingen die thuis Nederlands spreken daar niet meteen een speciaal gevoel bij hebben, zijn meertalige leerlingen vaak erg trots op hun thuistaal. Tegelijk zien ze doorgaans niet in hoe die talen nuttig zouden kunnen zijn in de lessen op school, terwijl Ilse tal van kansen ziet. Na het klasgesprek polste ze daarom even bij haar collega's binnen de GOK-werking op de school, en die waren al even enthousiast. Meteen een nieuwe impuls om de werkgroep talenbeleid op school van onder het stof te halen! Een eerste actie was een bevraging van de ouders: wat zien zij als grote struikelblokken in de stap van de thuistaal naar het Nederlands? En hebben ze misschien tips?

Lijstjes met vaktaalwoorden in verschillende talen

Ook Joke en Erwin geven les in het secundair onderwijs. Joke staat in een BuSO-school (OV1 en OV2), terwijl Erwin in de omgeving van Brussel werkt, met erg veel leerlingen die het Frans als thuistaal hebben. Twee uitdagende leeromgevingen dus, waar inzetten op de thuistaal niet evident is. Beide leraren laten hun leerlingen wel woordenlijstjes aanleggen, met vertalingen van vaktaalwoordenschat in de eigen taal. Dat maakt het makkelijker om nieuwe begrippen te ontdekken, aan elkaar te verbinden en gericht in te zetten.

De inhoud van teksten in het Nederlands reconstrueren via de thuis taal

Jolien staat in OKAN, de onthaalklas voor anderstalige nieuwkomers in het secundair onderwijs. Ze ging er aan de slag met teksten, en hanteerde daarvoor de placematmethode. Haar leerlingen kregen een korte tekst in het Nederlands te lezen, gedurende één minuut, en moesten nadien die tekst wegstoppen en op de placemat noteren wat ze hadden onthouden. Dat mochten ze in de thuistaal doen. Tijdens een tweede leesbeurt kregen ze de kans om vooraf met klasgenoten onderling af te spreken: wie zou de titel en de inleiding bekijken, wie de eerste en wie de tweede alinea, enzovoort. Zo hadden de leerlingen de kans om binnen de leesminuut meer informatie te verzamelen en die achteraf te noteren. De leerlingen gebruikten zo hun volledige talenrepertoire om de tekst te reconstrueren en uiteindelijk tot de kern van de inhoud te komen – in het Nederlands.

Een stevige klasdiscussie over thuistaal

In haar NT2-klas, met cursisten die bijna op B1-niveau zitten, initieerde Hilde een stellingendiscussie. Hoe kijken haar cursisten naar hun moedertaal, bijvoorbeeld om de kinderen in op te voeden? En welke taal of talen spreken ze thuis? De meningen bleken sterk uiteen te lopen en het thema zorgde voor veel discussie – en dus veel interactie! – in de klas. Een Chinese cursist riep heftig “Bij mij geen Mandarijn thuis!” uit, en wou zijn dochter niets anders laten horen dan het Nederlands, terwijl andere cursisten erg trots waren op hun thuistaal en die niet verdrongen wilden zien door het Nederlands. Hilde liet een aantal filmpjes zien om de voordelen van meertaligheid in de verf te zetten (‘Meer talen is minder Alzheimer!’) en tot een genuanceerde conclusie te komen.

Een zoektocht naar verandering en draagvlak

Nele merkte bij haar op school hoe moeilijk het kan zijn om collega's mee te krijgen in een positief verhaal rond meertaligheid. De secundaire school waar ze werkt, ligt in de buurt van Antwerpen. Het leerlingenpubliek veranderde er sterk de afgelopen jaren: van bijna uitsluitend Nederlandstalige leerlingen naar veel gemengdere klasgroepen. Veel leraren hebben het nog steeds moeilijk met die veranderingen en zitten volgens Nele nog in een rouwproces. De vroegere recepten werken niet langer, maar het roer omgooien blijkt voor velen lastig. Nele probeerde in haar klassen in de derde graad al verschillende dingen uit om met talen aan de slag te gaan: klasgesprekken over meertaligheid, woordwolken met (thema)woorden in verschillende talen, een Kahoot-quiz over talen in België, Europa en de wereld. Het waren stevast leuke lessen met veel animo, die door de leerlingen enthousiast onthaald werden, maar Nele merkt dat ze haar collega's moeilijk overtuigd krijgt. Met een groepje gelijkgestemde leraren probeert ze nu te laten zien hoe een positieve aanpak voor resultaat kan zorgen – maar dat vergt tijd en geduld.

Narratieve teksten lezen in de thuistaal én het Nederlands

Miranda werkt in Ligo, en geeft dus taallessen aan laaggeletterde volwassenen. Ze wou met haar cursisten graag rond theater werken, geen evident thema voor die doelgroep. Een eerste stap was al om uitgelegd te krijgen wat theater eigenlijk precies is. Daarvoor schakelde ze begeleiders in, die aan de cursisten in hun eigen taal uitleg konden geven over het theater en wat er allemaal bij zo'n productie komt kijken. Dat gebeurde aan de hand van filmpjes (die Miranda ook later bij andere groepen kan gebruiken). De thuistaal kwam daar dus zeker van pas om kennis beter op te bouwen. Dat bleek ook het geval bij de volgende opdracht: cursisten een narratieve tekst laten lezen en er de hoofdgedachte laten uithalen. Dat lukte niet zo vlot in het Nederlands, en daarom ging Miranda aan de slag met meertalige teksten, die ze vond op www.storybookscanada.ca. Je vindt er rechtenvrije verhalen in tal van talen. De cursisten lazen het verhaal in hun eigen taal en slaagden er zo veel beter in om de hoofdgedachte te verwoorden. Daarna legden ze de vertaalslag naar het Nederlands: ook in dat verhaal lukte het vervolgens beter om de vragen van Miranda te beantwoorden.

Meer weten over meertaligheid?

Wil je meer weten over hoe je actief aan de slag kunt met meertaligheid bij jou op school of hoe je aandacht voor meertaligheid kunt inpassen in een open (meer)talenbeleid? Ga dan zeker een kijkje nemen op de websites www.meertaligheid.be en www.metrotaal.be. Over functioneel meertalig leren vind je ook meer informatie op www.stad.gent/functioneelmeertaligleren.

Met dank aan...

Ik bedank graag de leerkrachten die deelgenomen hebben aan (de tweede sessie van) het vormingstraject rond functioneel meertalig leren in de NT2-klas, georganiseerd door het CNO (Centrum Nascholing Onderwijs) van de Universiteit Antwerpen in het najaar van 2021. Veerle, Joke, Jolien, Erwin, Marian, Nathalie, Nele (x3), Klara, Hilde, Ilse en Miranda: jullie praktijkvoorbeelden, tips en ideeën waren de inspiratiebron voor deze bijdrage.

